గ్రంధకర్త.—
సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు.

చిత్రకారుఁడు.—
కే. ఆర్. రాజరత్నము.

విశాఖపట్టణము.

౧

కృష్ణుఁడు తల్లికిఁ దెలియకుండ గృహము వెడలి దొంగతనమునకు బయలు దేఱినాఁడు.

కృష్ణుఁడనఁగా, వెన్నదొంగయైన ద్వాపరయుగము నాఁటి గోపాలకృష్ణుఁడు కాఁడు. మన కథానాయకుఁడు కేవలమును నేఁటి కలియుగపు వాఁడు.

మృచ్ఛకటికమందలి శర్విలకుని వలెఁ జౌర్యశాస్త్ర మభ్యసించిన వాఁడును గాఁడు. ఇదియే వాని చౌర్యమునకుఁ బ్రథమప్రయత్నము. వాఁడు మొదటఁ బోలీసు కానిస్టేబిలు. దొంగలను బట్టుకొన వలసిన వాఁడు తానే యెట్లు దొంగ యగుట సంభవించిన దనఁగా—

ఒక నాఁటి రాత్రి వాఁడు చెఱసాలకుఁ బారా జవాను కావలసివచ్చెను. అది చలికాలము. అర్ధరాత్రి దాఁటినది. చెఱసాల లోని ఖైదీ యొక్కఁడే. బయటఁ దాళము వేసికొని యా నిబ్బరముతోఁ గృష్ణుఁడు నేల మేను వ్రాల్చెను. కృష్ణునికి నిద్ర పట్టినట్లే తోఁచ లేదు. కన్నులు విచ్చి చూచుసరికి, సూర్యకిరణములు చెఱసాలలోనికి నిరాటంకముగాఁ బోవుచుండెను. లోపట ఖైదీ లేఁడు. చలి వలనఁ గొఱడు వాఱిన చేతివ్రేళ్లతోఁ గృష్ణుఁడు తాళము తిన్నగా వేయలేదో, యేమో! తలుపునకుఁ గల యినుప గజముల సందుల లోనుండి ఖైదీ చేయి దూర్చి, తాళము తప్పించి, పాఱిపోయి యుండును. పారామీఁది ఖైదీని విడిచిపెట్టిన యశ్రద్ధ నేరమునకుఁ గృష్ణునకు మూఁడు నెలల కఠిన కారాగారవాసము ప్రాప్తించినది. శిక్షానంతరము కృష్ణుఁడు పని కొఱకుఁ బలు ప్రయత్నములు చేసెను గాని,

ఖైదునఁ బడి వచ్చినవానికిఁ బనియిచ్చువా రెవరు? వృద్ధురాలైన తల్లిని వదలి యన్యదేశములకుఁ బోవుటకు మనసు గొలుపక, యామె పోషణముకొఱకు ముఖ్యముగా వాఁడు దొంగతనమునకు దిగవలసి వచ్చినది.

చేయఁ బోవుచున్నది యలవాటు లేని క్రొత్తపని యగుటచేత, అడుగు పెట్టఁగానే పిడుగు పడకుండుటకై వాఁడు సుళువుబరువు లన్నియుఁ జూచికొనియే వచ్చినాఁడు. ఆనాఁడు తాను దొంగతనము చేయఁ దలఁచుకొన్న సుబేదారు నాగన్న దొరగారి యింటిలోఁ గుక్కలు లేవు: ఇది యన్నింటి కంటె ముఖ్యము. రెండవ సదుపాయము: గృహయజమానుఁ డూర లేఁడు: పనిమీఁదఁ జెన్నపురికిఁ వెళ్లియుండెను. మూఁడవది: వారి యింటి మగనవుకరు మశూచికము వచ్చి తన యింటికిఁ బోయినాఁడు: సుబేదారు భార్యయు, వారి యాఱేండ్ల కుమారుఁడును, బనికత్తె యొకతెయు—వీరుముగ్గురే యింట నున్న బలఁగము. నాలవది: ఆయింటి చుట్టుపట్ల అర మైలు దూరములో మఱియొక యిల్లు లేదు.

చిన్నతనమున సిపాయి యుద్యోగములోఁ బ్రవేశించిన నాగన్నదొర ప్రాయముననే పించను పుచ్చుకొని, స్వగ్రామమునకు వచ్చి వివాహము చేసికొని, గ్రామమునకు వెలుపట భూములు పుచ్చుకొని, యా భూములకుఁ గొంత చేరువగా నుండుటకై యూరి బయటఁ బెంకుటియిల్లు కట్టించుకొనియందులో వాసము చేయుచుండెను. తాను సిపాయి; ఇంట నెప్పుడును జోడుగుండ్లతుపాకి బారుచేసియే యుండును. ఇఁక, భయ మేమి? చెన్నపట్టణమునకు వెళ్లుచున్నప్పుడు నాగన్నదొర నౌకరు వెంకటస్వామిచేతికిఁ దుపాకి ఇచ్చి, యిల్లు పదిలమని చెప్పిపోయెను. ఆ తరువాత నే, యనఁగా మూఁడుదినముల క్రిందట, వెంకటస్వామికిఁ గుండలు వేసినవి.

౨

కృష్ణుఁడు సుబేదారుగారి యిల్లు చేరెను. అది యమావాస్య; కటికిచీఁకటి; నడిరేయి యైనది. ఇంటిచుట్టును బ్రహరీగోడ కలదు. పగలు చూచుకొన్న గుఱుతులనుబట్టి వాఁడు పై కెగఁబ్రాఁకి, గోడమీఁద గుఱ్ఱపుఁబండెక్కినట్లు కూర్చుండి, లోనికిఁ జూచెను. ఒక్కగది కిటికీ మాత్రము తెఱచియుండి, గది లోపలఁ దగ్గించియున్న దీపపు వెలుతురు కిటికీ గుడ్డలోనుండి మఱికొంత తగ్గింపు పొంది, మసకమసకగాఁ గనఁబడుచుండెను.

చప్పుడు కాకుండ గోడదిగఁబ్రాఁకి, యింటి ముందటి యరుఁగు నెక్కి, తెఱచియున్న కిటికీ యొద్దఁ గృష్ణుఁడు నిలువఁబడి చూచినాఁడు. దృష్టిని గుడ్డ యడ్డినది. గుడ్డ తొలఁగించిన యెడలఁ, జప్పుడై లోపటివారు లేతురేమో!... అలికిడి లేదు. ఎవరును లోపట లేరా? గాఢనిద్రలో నున్నారా? కృష్ణుఁడు చెవి యొగ్గి వినెను...మొదట సంపూర్ణ నిశ్శబ్దము. అంతలో, ఏమూలల నుండియో స్పష్టముగా గుఱక

బయలు దేఱినది: తెంపులేని ధారాళమైన గుఱక. లోనివారిది గాఢనిద్రయేయని యచ్చట నుండి కృష్ణుఁడు మఱియొక కిటికీకడకుఁ బోఁబోవుచుండఁగాఁ,—దటాలున కిటికీ తెరగుడ్డ మీఁద నీడయొకటి పడి, వడివడి దాఁటి వెళ్లినది. ఆమీఁద, నోరు మూయఁగా గొంతుక నుండి వెలువడిన యుక్కిరి బిక్కిరి ధ్వనులు. తరువాత, చిన్న కేక: "అమ్మా, మీరా? దొంగ గొంతుక నొక్కుచున్నాఁడనుకొంటిని" అని.

"ఉస్స్స్! కేకలు వేయకు, నీ పుణ్యమామెను! పిల్లవాఁడు లేచును. నీవు గుఱ్ఱుపెట్టుచుండుటచేత నోరు మూసితిని" అన్న గుసగుసమాటలు వేఱొక కంఠధ్వనితో వినఁబడినవి.

"గుఱ్ఱా? అమ్మా, గుఱ్ఱులు తీసినను దీసియుందును. అంత యలసిన తరువాత,—"

"అదిగో, అదిగో, మాటాడకు."

ఇంతలో మూఁడవ కంఠధ్వని యొకటి కలిసినది: "అమ్మా, ఎక్కడనున్నావే? భయము వేయుచున్నది."

"ఇదిగో నాన్నా, యిక్కడనేయున్నాను."

మఱి వినవలసిన యవసరము లేదని కృష్ణుఁడు కిటికీకడనుండి కదలినాఁడు. లోపలి నాటక మంతయు వానికిఁ బూర్తిగా బోధపడినది. గుఱక పెట్టినది దాసి. అది తనకుఁ దెలిసినదే. దాని కంఠస్వరము వాఁడు పోల్చి పట్టఁగలిగెను. గుఱ్ఱుపెట్టిన దాసి నోరు మూసినది సుబేదారుగారి భార్య. ఏడ్చినవాఁడు కొడుకు. ఇంట నున్న ముగ్గురును వారే. ఈ యొక్క గదిలోనే వారు ముగ్గురు నున్నారు: ఇది యనుకూలమైన యంశము. ముగ్గురును దెలివిగానే యున్నారు: ఇది ప్రతికూలమైన యంశము. ఈ యవస్థలోఁ జేయవలసిన కార్యమేమి? వెనుకనుండి నఱుకుకొనిరమ్మని శాస్త్రము గదా యని కృష్ణుఁడు వెనుకవైపున నున్న గదులలోనికిఁ బ్రవేశింప నిశ్చయించి, యింటి వెనుకవైపునకుఁ బోయినాఁడు. కఱ్ఱతలుపులు కోయుటకై వానియొద్దఁ జిన్న ఱంప మున్నది. ఇనుపగజములు కోయుటకుఁ దగిన యాకుఱాయి యున్నది. పెట్టె లెగఁగొట్టుటకై యులి యున్నది; సుత్తి యున్నది. బీగములు తీయుటకు మాఱుతాళముల గుత్తి యున్నది. సాధనసంపత్తికి లోపము లేదు.

3

మగఁడు చెన్నపట్టణమునకు వెళ్లి వారము దినములైనను, ఆతఁడు లేని వెలితి యానాఁడే రమణమ్మకుఁ దోఁచినది. ఆమెకు దొంగ లన్న భయము లేనే లేదు. తాను సుబేదారు భార్య యగుటయే గాక, యామె తండ్రియు సుబేదారు. వెంకటస్వామికి మశూచికము తగిలి వెళ్లిపోయిన తరువాత మరల మగ నవుకరుకొఱకు ఆమె ప్రయత్నింపనే లేదు. ఈ నాఁడు కలిగిన బాధయే మనఁగా, రాత్రి భోజనములతరువాత ఆమెయేక పుత్రునకు హఠాత్తుగా కడుపునొప్పి పుట్టి యా బాలుఁడు గిజ

గిజ చుట్టుకొన సాగెను. ఏమి చేసినను, ఉపశాంతి కలుగలేదు. మైలుదూరములో నున్నది వైద్యునియిల్లు. పంపుటకు దాసి తప్ప మఱి యెవరును లేరు. ఆ దాసి తెలివి యెంత యనఁగా, మైలుదూరము కాళ్లీడ్చుకొని వెళ్లి వచ్చి, వైద్యుఁ డింట లేఁ డన్న కబురే తెచ్చినది గాని, వైద్యుని యింటఁ గబురు విడిచి రాలేదు. "ఏమే?" యని యడుగఁగా, "నాతో చెప్పినారా, అమ్మా?" అని యెదురుప్రశ్న వేసినది. అప్పటికిఁ బిల్లవానికిఁ గొంత నెమ్మదికలిగి నిద్ర పట్టినది. ఏమి యవసరము వచ్చునో యని తనగదిలోనే దాసిని బరుండఁ జేసి, రమణమ్మ పిల్లవానిప్రక్కఁ గూరుచుండెను.

దాసిగుఱక వలన నిద్రాభంగ మైనప్పటి నుండియుఁ బిల్లవాని బాధ మరల మొదలై, మునుపటికంటె హెచ్చినది. అతఁడు మంచము మీఁదఁ జేఁపవలెఁ గొట్టుకొన సాగెను. నడుమ నడుమ, "నాన్నా!" యని పిల్లవాఁడనినప్పుడెల్లను దల్లికి గుండె నీరగుచుండెను. పిల్లవాని మూలుగులును హెచ్చినవి; నీరసమును హెచ్చినది.

అల్పస్వరమున రమణమ్మ దాసితో, "ఓసీ, మరల నీవు వెళ్లవలెను. ఈ పాటికి ధనంజయరావు గారు వచ్చి యుందురు. నీవు వెళ్లి, పిల్లవానికి జబ్బుగా నున్న సంగతి వారితోఁ జెప్పి, మందు తీసికొని రమ్మను. ఇంటి యొద్ద వారు లేనియెడల, ఆస్పత్రిలోఁ దప్పక యుందురు." అని చెవిలోఁ జెప్పెను.

"వెళ్లలే"నని దాసి తన యశక్తి తెలిపెను.

"వెళ్లక తప్పదు. పిల్లవానియొద్ద నుండి నేను గదలుటకైనను వీలు లేదు. నీ పుణ్యాముండును, వెళ్లవే. పిల్లవానిబాధ యాలోచించియైనను వెళ్లవే. త్వరగా వెళ్లు."

"అమ్మా, కాళ్లలో సత్తువ లేదు. సగము దారిలోఁ దప్పక పడిపోవుదును."

"అట్లయినయెడల, వైద్యుని యింటివఱకును నీవు వెళ్లకు త్రోవలో మొదటి యిల్లు తగులఁగానే, యా యింటి మగవాని నెవనినైనను లేపి పంపుము. అయ్యో! పిల్లవానిస్థితి చూచినను నీకు జాలి లేదఁటే?"

దాసి మెల్లగా ఘటము లేవఁదీసి, ముక్కుచు మూల్గుచు, "అమ్మా, కానిండు మఱి. కప్పుకొనుటకు నా గొంగళి తెచ్చుకొందును," అని గుమ్మమువైపు నడిచెను.

"గొంగళియా? ఇదిగో, మీ యయ్యగారి సేలువ—"

అకార్యకరణము యజమానునశాలు తనకుఁ దెలుపుచున్నట్లు దాసి వెనుకకు జంకుట నటించుచు, "అమ్మా, నడిరాత్రి మగవారి దుప్పటి కప్పుకొని మగవారి యెదుటికి వెళ్లుదురా? నా గొంగళియే తెచ్చుకొందును," అనెను.

"అట్లయినయెడలఁ ద్వరగాఁ దెచ్చుకొమ్ము. ఎక్కడ నున్నది నీ గొంగళి?"

"నాగదిలో నున్నది. వైద్యుని యింటి నుండి తిరిగివచ్చి, దండెముమీఁద వేసినాను.

అమ్మా, నన్నుఁ బల్లావారి యింటికా వెళ్లు మన్నారు?"

"అవును; వారిదే యన్నింటికంటె సమీపమున నున్న యిల్లు. పల్లా రామస్వామితో వైద్యుని మన యింటికి వెంటనే తీసికొని రమ్మని చెప్పు."

"రామస్వామి యింట లేకపోయిననో?"

"అతని తమ్ముఁడు లచ్చన్న—"

"లచ్చన్న లేకపోయిననో?"

"రామస్వామి కొడుకు—"

"అతఁడును లేక పోయిననో?"

"ఎవ రున్న, వారిని బంపుము."

"పల్లావా రెవ్వరును దొరకక పోయిన యెడల, ఏమి చేయవలయును? అమ్మా, రామస్వామి యీ యేఁడు మీసిస్తు చెల్లించినాఁడా ?"

"ఓసీ, ఓసీ, ఆలస్యము చేయుచున్నావు. నీపుణ్యముండును! త్వరగా వెళ్లు. పల్లావారే కాదు. త్రోవలో నీకు మగవాఁ డెవఁడు కనఁబడినను—"

"అమ్మా, రాత్రిపూఁట నేను బరాయి మగవానితో మాటలాడుదునా?" అని దాసి సిగ్గు నభినయించెను.

పిల్లవాఁడు రమణమ్మ చేయి గట్టిగాఁ బట్టుకొని యుండఁబట్టి కాని, లేనియెడల దాసి గూబ గింయ్యిమనవలసినదే. కోపమును దిగ మ్రింగి రమణమ్మ దాసిని వెళ్లుమని తొందరపెట్టెను.

లాంతరు వెలిఁగించుకొని, తలుపు దడాలున వేసి దాసీ వెళ్లినది.

౪

త్రుళ్లిపడిన పిల్లవాని తలమీఁదఁ దల్లి తనచేతిని మెల్లగా వేసినది. ఆ శీతలమృదుకరస్పర్శవలనఁ బిల్లవాని బాధ యుపశమిల్లినట్లయ్యెను. అతని కన్నులు మెల్లమెల్లగా మూఁతలు పడసాగినవి. ఆయాసముగా వచ్చుచున్న యూపిరియు సరదుకొనుచుండెను. ఇఁక సుఖనిద్ర పట్టును.

అట్టి సమయమున హఠాత్తుగా, వెనుక గదులలో నొకదానినుండి, యింటిక ప్పెగిరి పోయినట్లు వేయి పిడుగులు పడినంతటి చప్పుడుతోఁ బెనుబొబ్బ యొకటి వినఁబడినది. ఆ కేకకు రమణమ్మ వెన్నెముకయందు, దిగువ నుండి యెగువకుఁ, గాలుచున్న యినుప సూ

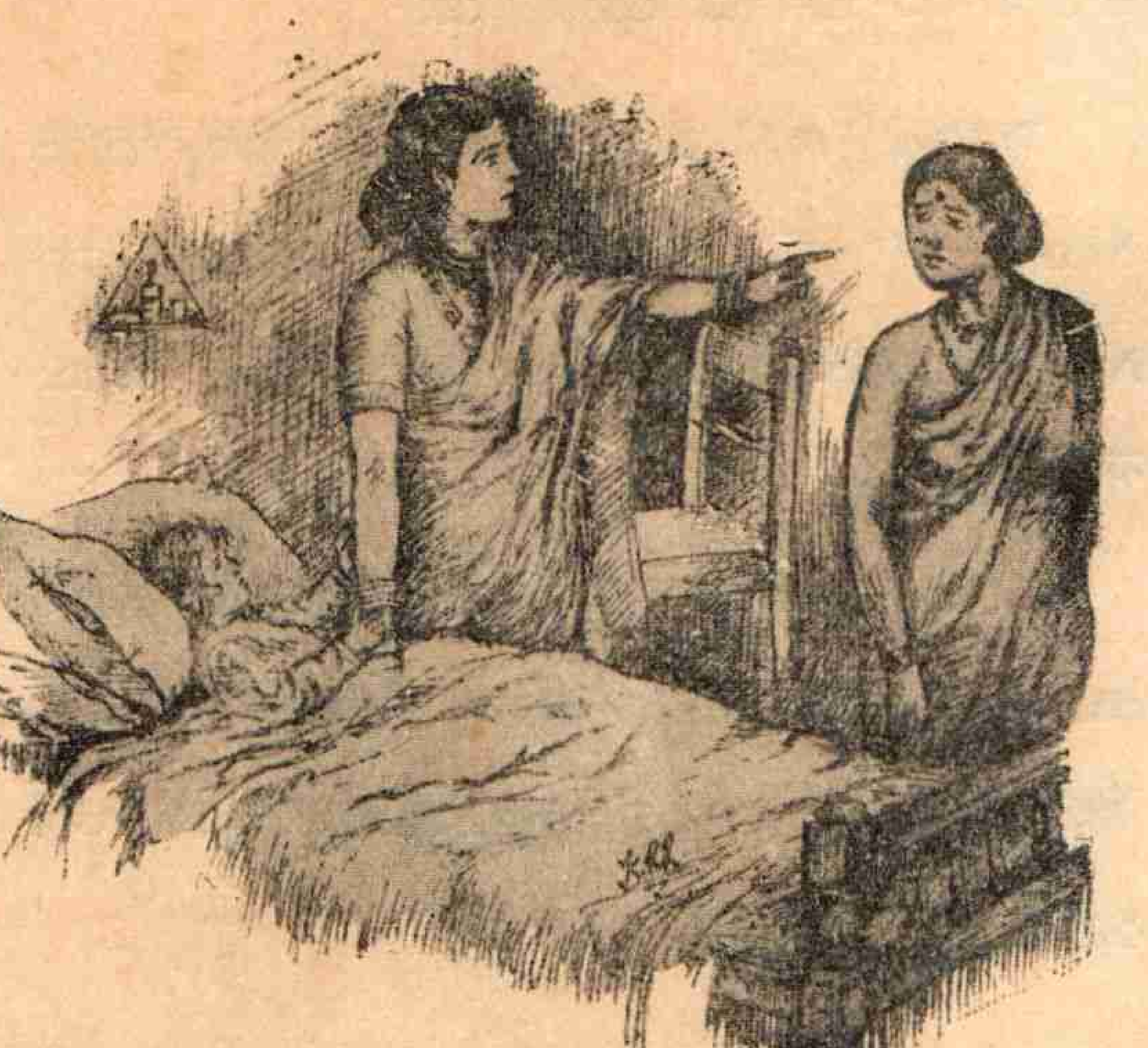

" పిల్లవాఁడు రమణమ్మచేయి గట్టిగా బట్టుకొని......
దాసిగూబ గింయ్యిమనవలసినదే"

దులు చొనుపుచున్నట్లయి, యామె దడాలున బిల్లవాని నెత్తుకొని గుండెకు గట్టిగా నదుముకొనెను. మొదటి కేక తరువాత మఱియొకటి, ఆ తరువాత మఱొకటి, అటు తరువాత గబగబమని యడుగులు,—తరువాతఁ దలుపు దడాలునఁ ద్రోసికొని వచ్చి దాసి గదిలోఁ గుప్పగాఁ గూలఁబడినది. ఇల్లెగిరి పోవునట్లు విలపించుచున్న పిల్లవానిని బుజ్జగించుచు, నేలను బడి చేతులును, గాళ్లును గొట్టుకొనుచు గీపెట్టుచున్న యా సచేతనమైన రాట్నమును లెమ్మని రమణమ్మ కఠినముగాఁ జెప్పెను.

అఱపు మానకుండనే దాసి లేచి, కుండమూకుడంత నోరును, గోడిగ్రుడ్లంత కన్నులును బెట్టుకొని నిలువఁబడఁగా, యజమానురాలు దాని భుజమును గట్టిగాఁ బట్టుకొని, "ఊరకుందువా, గొంతుక నొక్కుమందువా?" అని పండ్లు బిగించి యడిగెను.

దానితో దాసి మరల నేలఁ గూలబడి, "దొంగలు! దొంగ్—దొంగ్—దొంగలు! నా గదిలోఁ దూఱినారు." అని రాగము తీయ సాగినది.

"ఛీ! పిఱికిదానా, నీడ చూచి బెదరియుందువు. లే; లేచి, మఱి వెంటనే వెళ్లు. నీ కేకలతోఁ బిల్లవానిని జంపియుందువు." అని రమణమ్మ యనెను.

ఏమి యనిన, ఏమి లాభము? దాసి కేక లేమో తగ్గినవి కాని, తెఱచుకొనిన నోరు తెఱచుకొనియే యున్నది; విడిన కన్నులు విడియే యున్నవి; గొంతుకలో నుండి మెడ తెగని పాటగా, "దొంగలు—దొంగలు—దొంగలు" అన్న మాటలు గురగుర ధ్వనులతో వెలువడుచునే యున్నవి.

పిల్లవాని యేడుపు తల్లికి గర్భనిర్భేదకరముగా నుండెను. ఏమి చేయఁ గలదు, పాపము. నీడ చూచి దొంగ యని జడిసి బొబ్బరించుచున్న దాసి బయటికి మఱి పాదము పెట్టుట పట్టెది. ఓయి భగవంతుఁడా! ఏమి చేయవలయును?

ఇంతలో, అడుగుల చప్పుడు వినఁబడినది రమణమ్మ చెవులకు! మగవాని బరువైన యడుగులు! దాసి మాట నిజమే కాఁబోలు! ఎవఁడో వెలుపట నున్నాఁడు. చెవులు ఱిక్కించి వినుచు రమణమ్మ నిశ్చలముగా నిలువఁబడినది...అవును; అదిగో, మరల ఆ చప్పుడు! నేల నున్న దాసి వడఁకుచుఁ దల యెత్తినది. దానికిని వినఁబడి యుండును.

✂

వెనుకనుండి నఱుకుకొని వచ్చుటకు వెళ్లిన కృష్ణుని చర్య యిఁక వర్ణింతము. ఱంపముతోఁ దలుపు కోయుటా, ఆకుఱాయితో బీగము కోయుటా, యని యాలోచించుచు వాఁడు వెనుకగదులలో నొక దాని తలుపుల మీఁద చేయి వేయఁగానే యది దడాలున లోనికిఁ బోయినది. కష్టపడి తెచ్చిన పనిముట్ల యవసరము లేకుండుటకుఁ గృష్ణుఁడు చిన్నపోయి, తెఱచినయింటఁ గుక్క చొరఁ

బడినట్లు గదిలోఁ బ్రవేశించి తలుపు చేరలాగుకొని, తాను దెచ్చిన క్రొవ్వువత్తి ముక్కను వెలిఁగించి చూఁడగా,—ఎవరును గదిలో లేరు. లేరన్న సంగతి యింతకు మునుపే వాఁ డెఱుఁగును. అయినను మనసు మరల చిన్నపోయినది. ఎవరైన నున్నయెడలఁ, దన యత్యద్భుతపరాక్రమ మంతయుఁ జూపుటకు వీలు కలిగి యుండును.

దీపముతో గది నాలుగు మూలలను వాఁడు చూచెను. ఒక మూల నులక మంచము; మీఁద మాసిన బొంత; దాని మీఁదఁ బీఁచు బయటికిఁ దొంగి చూచుచున్న తలగడ. మఱియొక మూల దండెము; దండెము మీఁద గొంగళి. "దొంగలాడఁ బోయిన మంగలము గాకున్నను గొంగళి దొరకిన, దని వాఁడు నోటిలో గొణఁగుకొనుచుండఁగా, ఇంతలో నెక్కడనో తలుపు దడాలున వేసిన చప్పుడై, తానున్న గది వైపున నెవరో వచ్చుచున్న యడుగుల చప్పుడు వినఁబడినది. ఉఫ్ఫున దీపమార్పి, యొకటే దుముకు గొంగళి వెనుకకు!

దుముకుటలో దుమ్ము విఱుగునట్లు మంచపుఁ గోడు మోఁకాలికిఁ బెడేలుమని తగిలినది. గొంతుకలో నుండి త్రోసికొనివచ్చుచున్న యఱపును బండ్ల బిగింపువలన గట్టిగా లోపటికి గ్రుక్కుకొని, కన్నుల నుండి కాఱుచున్న నీళ్లు కృష్ణుఁడు తుడుచుకొన్నాఁడు. వాని యవస్థ దొంగకుఁ దేలు కుట్టిన సామ్యము!

ఇంతలోఁ దలుపు బయటి నుండి లోపటికి విడినది. దాసి యై యుండు నని యూహించి కృష్ణుఁడు నిబ్బరపడినాఁడు. ఆ దాసి వానికిఁ గ్రొత్తది కాదు. తన వీథిది; తన జాతిది; తన యీడుదో, కొద్దిగాఁ బెద్దదో. దాని పేరు రాధ. తన పేరు కృష్ణుఁడు; అనఁగా, మాధవుఁడే కదా? రాధామాధవప్రబంధమునఁ గొన్ని యాశ్వాసము లింతకు మున్నే పూర్తి యైనవి. పతివలన విడాకులను బడసిన యా ప్రౌఢ తన యందచందములు చూచి వలచిన దని నమ్మి పెండ్లిమాటలకు దిగవలె నని కృష్ణుఁడు ప్రయత్నించుచున్న కాలముననే వానికిఁ దన పేరింటిగాని జన్మస్థానమునకుఁ బ్రయాణము తగిలినది. వాఁడు తిరిగి వచ్చుసరికి రాధ నాగన్నదొరగారి యింట దాసి యై యుండెను. నాఁటి తన రాత్రివ్యాపారమున దాని తోడు కోరుదునా యని కృష్ణుఁడు మొదట యోచించియు, రేచుక్కపగటిచుక్కలను మించిన గజదొంగ యన్న పేరు సంపాదింపనై యున్న తనప్రతిష్ఠ కది లోప మని తలఁచి మానినాఁడు. దానికంటఁ దా నిప్పుడు పడిన యెడల, మఱియు మంచిదే; ఇప్పటికే కాక యెప్పటికిని దనకుఁ దోడుకత్తెను జేసికొనవచ్చును.

రాధ గదిలోఁ బ్రవేశించి, లాంతరు నేలను బెట్టి, తిన్నగా దండెము కడకే నడిచి, గొంగళి వైపు చేయి చాఁచినది. ఇఁక భాగవత మారంభము! తెర తీయఁగానే, రాధ యెదుటఁ గృష్ణవేషము ప్రత్యక్షము కావలెను.

తన ముఖారవిందమును జూచిన తత్‌క్షణమే రాధ విరాళితో మీఁదఁ బడవలయునని కృష్ణుఁడు హాసన్ముఖుఁ డయ్యెను. ఈ మూలనుండి యా మూలకు నోటికొనలు నిండుగా సాఁగినవి; క్రిందినుండి మీఁదికిఁ బెదవులు పూర్తిగా విడినవి; పదియాఱు పండ్లును బయటికి వచ్చినవి; చెక్కుల మీఁది గుబురులు మీఁది కెగసి కన్నులు మూడింతలు మూఁతలు పడినవి. ఆ నవ్వు మూలమునఁ దనముఖము వేయి చంద్రుల వెన్నెలలతో వెలిఁగిపోవుచున్నదని వాని యుద్దేశము. నిజస్థితి యెట్లు తేలినదనఁగా, గొంగళిదడాలున లాగిన సరికి, భూతమో, దయ్యమో, పిశాచమో మీఁదఁ బడఁబోవుచున్నట్లుతోఁచి రాధ గొంతుక కీఁచుపోవునట్లు పెద్దకేక వేసి వెనుకకు దుమికినది. ఇంకొక కేక; మఱొక కేక; అటువెనుకఁ దోఁక త్రెంచుకొని గదిలో నుండి యొకటే పరుగు.

హాసపూరితమైన కృష్ణునిముఖము రోషఘూర్ణిత మయ్యెను. వానిమనస్సు చిన్నపోయినది. తన రసికత రాధ మెచ్చుకొన లేదన్నమాట: ఎంతటి యవమానము! ఆ దాసి తన కామమును దృణీకరించిన దన్నమాట: ఎంతటి పరాభవము! ఈ యమర్యాద వాఁడు సహింపలేక పోయినాఁడు. దీనికిఁ బ్రతిక్రియ చేయవలయును. సరసము కార్యకారి కాలేదు గనుక యిఁక విరసమే! బుదిరింపులకు లొంగని యాఁడుది బెదరింపులకు లొంగును. మఱి దాఁగియుండుట యెందుకు? తాను బయలుపడుట జరుగనే జరిగినది. ఇఁక బహిరంగముగా వెళ్లి, యాదాసిని దాని యజమానురాలిని బ్రాణము లెగిరిపోవునట్లు బెదరించి, యింటఁ గల సర్వస్వమును హరించి,—తన వలపును నిరాకరించిన యా విరసురాలిని బలిమి చెఱపట్టి—తన కసి—కసి—కసి తీర్చుకొనవలెను. ఇట్లు తలఁచి వాఁడు నిబ్బరమైన యడుగులు దబ్బుదబ్బున వేయుచు గది వెలుపటికి వచ్చినాఁడు. అడుగులతో లయానుగుణ్యముగా, "రేచుక్క—యేమిలెక్క?—పగటిచుక్క—యేమిలెక్క?" యన్న ముక్కలు బిగింపుగన్నపండ్ల సందుల నుండి యస్పష్టముగా వెలువడుచుండెను. ఈ విధముగా ఆ యసహాయశూరుఁడు కవాతు నేర్చుకొనుచున్న సిపాయిగానివలె బోర విఱుచుకొని నడుచుచుఁ బిల్లవాని గదివైపునకు వెళ్లినాఁడు. రాధకేకలు మార్గదర్శులైనవి.

గది తెఱచియే యుండి, యందలి దీపము హెచ్చించి యున్నది. మఱియు మంచిదే. తన చేతి పిస్తోలులోని యాఁడువాండ్రకు స్పష్టముగాఁ గనఁబడఁ గలదని తలఁచుచుఁ గృష్ణుఁడు గదిలోనికి నడచెను. కుడిచేతిలో గుండు బారు చేసియున్న పిస్తోలు! ఎడమజబ్బమీఁద వ్రేలాడుచున్న పనిముట్లసంచి! మొగము పెట్లిపోవునట్లు కనుబొమ్మలు చిట్లించుచు, వాఁడు గది నాలుగుమూలలు చూచినాఁడు. రాధ నేల నుండి తల మీఁది కెత్తి వడఁకుచుండెను. పిల్లవాఁడు మంచముమీఁద నించుకంత లేచి చూచుచుండెను. పిల్లవానికిఁ జేరువగాఁ దల్లి మంచముప్రక్క నిలుచుండెను. అందఱకన్న

లును గృష్ణుని మీఁదనే యున్నవి. వాఁడు మఱొక యడుగు మెల్లగా, కనికరములేనిరాతి గుండెకిరాతుఁడు వలఁ బడ్డపిట్టలమెడలను నులుపుటకు వెళ్లునట్లుగా, ముందుకు నడిచినాఁడు. అతి భయంకరము! బహు భయంకరము!! మహాభయంకరము!!! ఎత్తిన తల కాయ క్రిందికి దించుకొని రాధ చేతులతోఁ గన్నులు మూసికొన్నది. పిల్లవాఁడు తల్లి చేయి పట్టుకొని యేడువ మొదలుపెట్టినాఁడు. భయపడనిది రమణమ్మ యొక్కతెయే. "ఏమి,

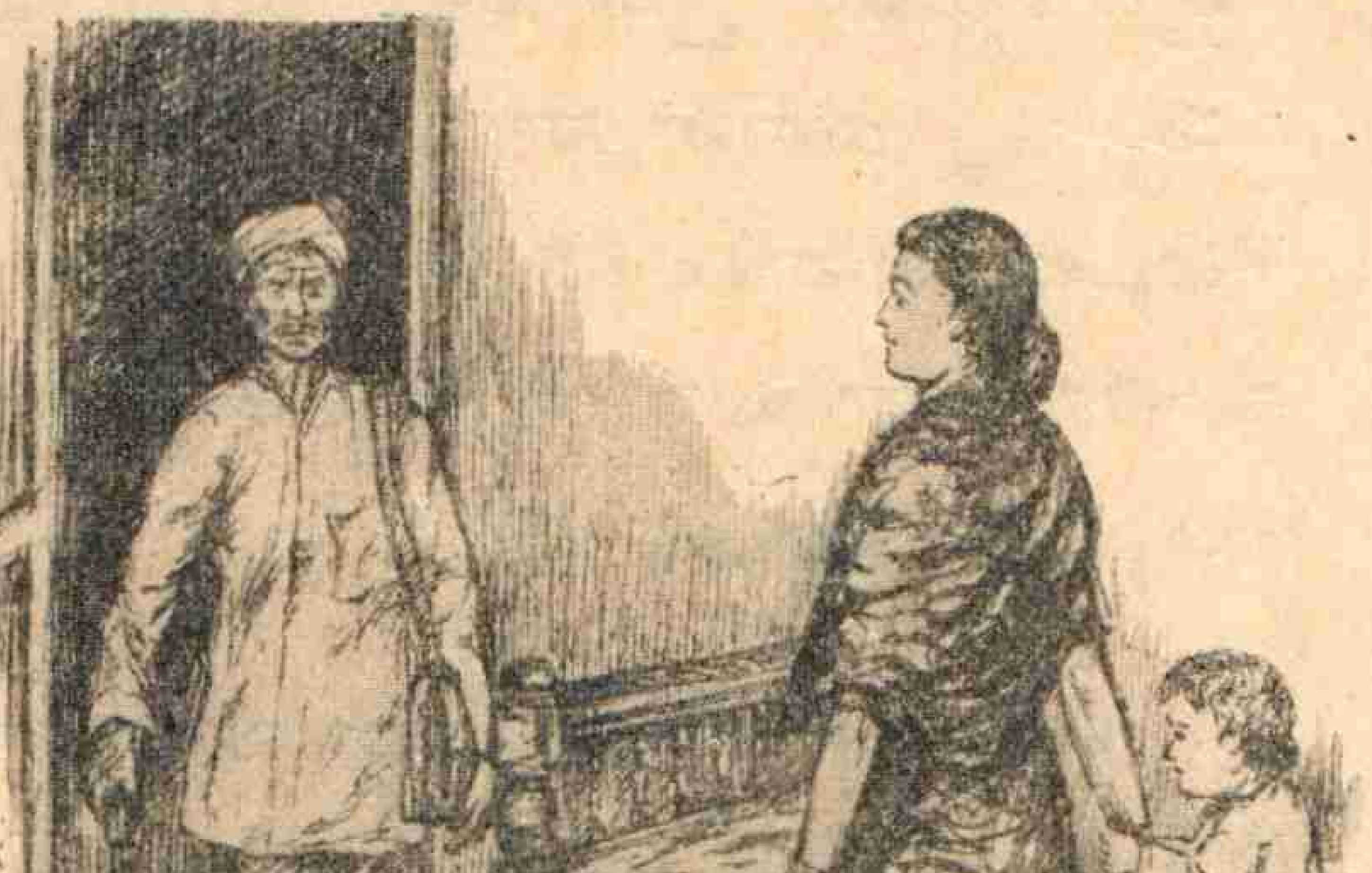

ఏమి కావలెను నీకు?" అని యామె యడిగినది.

నాటకములో నారాయణరావువధ రంగమున సుమేరుసింగుపాత్రము ననుకరించి కృష్ణుఁడు తనబుగ్గలను బూరెలవలెఁ బూరించుచు, గొంతుక గురగురలతో, "మీ సొమ్ము, మీ నగలు, మీ ప్రాణములు, మీ దాసి," అని కనుగ్రుడ్లు త్రిప్పినాఁడు. పీంగ్రింపువలన బొంగురుపోయి చివరిలో గొంతుక కొంత కీఁచు పెట్టినను, మొత్తముమీఁద రసపోషణము సరిగానే జరిగినది. రమణమ్మ వానివైపు నిశ్చలముగాఁ జూచెను. ఆమె వైఖరి వానికి బోధపడినది కాదు; తృప్తికరముగాను లేదు.

భయానకరసము మఱి కొంత ప్రదర్శింపవలెనని వాఁడు ప్రయత్నించుచున్నంతలో ఆమె మాటలాడసాగినది. తూఁచినట్లు వచ్చిన తొందరలేని మాటలు: "దొరగారు చెన్నపట్టణము వెళ్లినారని విని, యింట స్త్రీ లిద్దఱును, పిల్లవాఁ డొక్కఁడు మాత్రమే యున్నామని యెఱిఁగి, వచ్చినావు. ఓహో! ఏమి మగవాఁడవు! చీ! బిడియము లేని పిఱికిపందా!" అని.

నడక యాఁగిన గడియారము లాగునఁ గృష్ణుఁడు టక్కున నిలిచిపోయినాఁడు. ఇట్టి స్త్రీవిషయమున మగవాఁ డేమి చేయఁగలఁడు? వానినోటనుండి మాట రాలేదు. నేలమీఁది రాధ మూలుగులును, మంచముమీఁది పిల్లవాని యేడుపును గదిని గ్రమ్ముకొన్నవి.

రోదనము హఠాత్తుగా నాఁగినందున రమణమ్మ వెనుకకుఁ దిరిగి చూచినది. ఏడుపువలన మొగము తిరిగి పిల్లవాఁడు వెనుకకు మూర్ఛిల్లి పడినాఁడు. పరుగున వెళ్లి గోడగూఁటియందలి సీసాలోని మందుతోఁ బిల్లవాని పెదవులు రమణమ్మ తడుపఁగా, అతని చెక్కులందు రక్తము కొద్దిగాఁ జేరినది. కన్నులుమూఁతలు విడి, పిల్లవాఁడు మెల్లగా మూల్గసాగెను.

రాధ యింకను నేలఁ బడియే యున్నది. ఈ యవస్థ యంతయుఁ గృష్ణుఁడు తేఱఁబాఱిన చూపులతోఁ జూచుచుండెను. చౌర్యపద్ధతుల కిది విరుద్ధముగా నున్నట్లు వానికిఁ దోఁచినది.

రమణమ్మ తటాలున వాని వంకకుఁ దిరిగి, “ఓయీ, పిల్లవానికిఁ బ్రాణములమీఁదికి వచ్చినది. పరుగున ధనంజయరావుగారి యొద్దకు వెళ్లవలయును నీవు” అనెను.

“ధనంజయరావు గారా?” అని వెఱ్ఱి చూపులతో వాఁ డడిగినాఁడు.

“అవును. ఆయన వైద్యుఁడు. గ్రామమున రాజవీథిలో వారిబస మఱి వెళ్లు; పరుగున వెళ్లు. పిల్లవాని బ్రదుకు నీ చేతిలో నున్నది. వెళ్లు మఱి” అని రమణమ్మ వానిని దొందర పెట్టెను.

కృష్ణుఁడు కీలుబొమ్మవలె గిఱ్ఱునఁ దిరిగి, పనిముట్లసంచి క్రింద జాఱవిడిచి, గది దాఁటి, మూడడుగులలో వీథిలోనికి వచ్చినాఁడు, వచ్చి యొకటే పరుగు! అంత సేపును వాని మనస్సా లోచనాశూన్యము!

౬

పావు మైలు పరుగెత్తిన పిమ్మటఁ దాను జేయుచున్నది దొంగతనము కా దన్నసంగతి వానికిఁ దట్టినది. పరుగువేగము కొంచెము తగ్గినది. “దొడ్డయిల్లాలు, మంచి దొడ్డయిల్లాలు!” అన్నమాటలు వాని పెదవుల నుండి వెలువడినవి. ఈ మాటనుకొనుచు వాఁడు మఱి పావు మైలు వెళ్లినాఁడు. అరమైలే యున్నది ఇఁక గ్రామమునకు.

అక్కడ దారిప్రక్క నొకగుడిసె. గోడకుఁ జేరఁ బెట్టిన బైసికిలు చీఁకటిలోఁ గనఁబడియుఁ గనఁబడని లాగున నుండెను.

కృష్ణుఁ డాఁగినాఁడు. పరుగువలన వానికిఁ దల దిమ్ముమనుచుండెను; చెవుల వెంబడి వేఁడి గాడ్పులు వచ్చుచుండెను; గుండె గుబుకు గుబుకునఁ గొట్టుకొనుచుండెను. మఱి పరుగెత్తుట కష్టము. బైసికి లెక్కి త్వరగా వెళ్లి వచ్చు నన్న యూహ వానికిఁ దట్టినది. బైసికి లెక్కుట యలవాటు లేదు కాని, ప్రయత్నించి చూతమని వాఁడు దానిని రోడ్డుమీఁదికి లాగి యెక్కఁబోయినాఁడు.

ఇంత, గుడిసెలోనుండి యాజానుబాహుఁ డొకఁడు బయటికి వచ్చి, కృష్ణునివంకకుఁ బరుగెత్తెను. ఏదో మాదిరిగా కృష్ణుఁడు గబగబ బైసికి లెక్కి కూర్చుండి, వంకరటింకరగా మూఁడుగజములదూరము పోయి, యచ్చట దారిప్రక్కకాలువలో బైసికిలును దానును దబ్బునఁ బడినాఁడు పడినవెంటనే బైసికిలునుండి యెట్లో తనకాళ్లు తప్పించుకొని లేచి, వాఁడు ముందు దౌడుపెట్టెను. లాభించినది కాదు. బేగిరా పదుగులతోఁ వెళ్లి క్రొత్తపురుషుఁడు వాని జుట్టు పట్టుకొనెను. గింజుకొని కృష్ణుఁడు పట్టు విడిపించుకొనినాఁడు. ఒకరి నొకరు చీఁకటిలో నెదుర్కొని నిలిచిరి.

"గజదొంగా" యని క్రొత్తపురుషుఁడు మరలఁ జేయి చాఁచెను.

"రేచుక్క——పగటిచుక్క" అని కృష్ణుఁడు శిరసు వెనుకకు లాగుకొనినాఁడు.

"ఏమి యీ వాళకము?" అని క్రొత్త పురుషుఁడు ప్రశ్నించెను.

"వాళకము కాదు. వైద్యుఁడు కావలెను" అన్నది జవాబు.

క్రొత్తపురుషుఁడు తటాలున నాఁగి, "వైద్యుఁడా? వైద్యుఁ డెవరికిఁ గావలయును? ఎక్కడినుండి వచ్చుచున్నావు నీవు?" అని యడిగెను.

"నాగన్న దొరగారి యింటినుండి" అని కృష్ణుఁడు తెలిపెను.

"నాగన్న దొరగారి నౌకరువా నీవు?"

"అవును."

"మంచిది. ఏ వైద్యుని కోసము వెళ్లుచున్నావు?"

"ధనంజయరావుగారి కోసము."

"వారిని నీ వెఱుఁగుదువా?"

"ఎఱుఁగుదును."

క్రొత్తపురుషుఁడు ముందు కడుగు వేసి చిఱునవ్వుతో, "ఓయీ, ఇఁకఁ జాలును. మఱి నాతో రమ్ము. అల్లరి చేయక వచ్చితివా, నీకే మంచిది. ఏమైనను సరే, కొట్టులో నిన్ను వేయింపక తప్పదు. పాఱిపోవుటవలన లాభము లేదు" అనెను.

"కొట్టులోని కెందుకు? నేను వైద్యుని కోసము వెళ్లవలెనని చెప్పలేదా?" అని కృష్ణుఁడనెను.

"అవును; చెప్పినావు. అదే కాదు. నీవు నాగన్న దొరగారి నౌకరువనియు నన్నావు. నాగన్న దొరగారి నౌకరు వెంకటస్వామి, అదిగో, ఆ గుడిసెలో జబ్బుతోఁ బడి యున్నాఁడు. ధనంజయరావుగారి నెఱుఁగుదు నన్నావు. నేనే ధనంజయరావును. మఱి రమ్ము. అల్లరి చేయక వచ్చెదవా?"

"మీరు ధనంజయరావు గారా?" అని కృష్ణుఁడు నాలుక మడత పెట్టెను.

"అవును; నేను ధనంజయరావును. నా తమ్ముఁడు మృత్యుంజయరావు పోలీసు సబ్బినస్పెక్టరు. అతనికే నిన్నప్పగించెదను. రమ్ము, మఱి."

"ధనంజయరావు గారు మీరే యైన యెడల, మీరే రండు నాతో నాగన్న దొరగారి యింటికి."

"అటు కాదు. నీవే రా, పోలీసు స్టేషనుకు నాతో."

"మీ యవసర మున్నది. మీరు రావలెను."

"నా యవసరము కాదు. నీ యవసరమే యున్నది. నీవు రావలెను. చిక్కులు పెట్టక నావెంట నెమ్మదిగా రమ్ము. రా, మఱి" అని ధనంజయరావు కృష్ణుని జబ్బమీఁద చేయి వైచెను.

చేయి విదుల్చుకొని కృష్ణుఁడు వెనుకకు గంతి, పిస్తోలు గుఱిచూపించుచుఁ గోపముతో, "ఇదిగో, ఇట్లు చూడుఁడు. మీరు నాతో

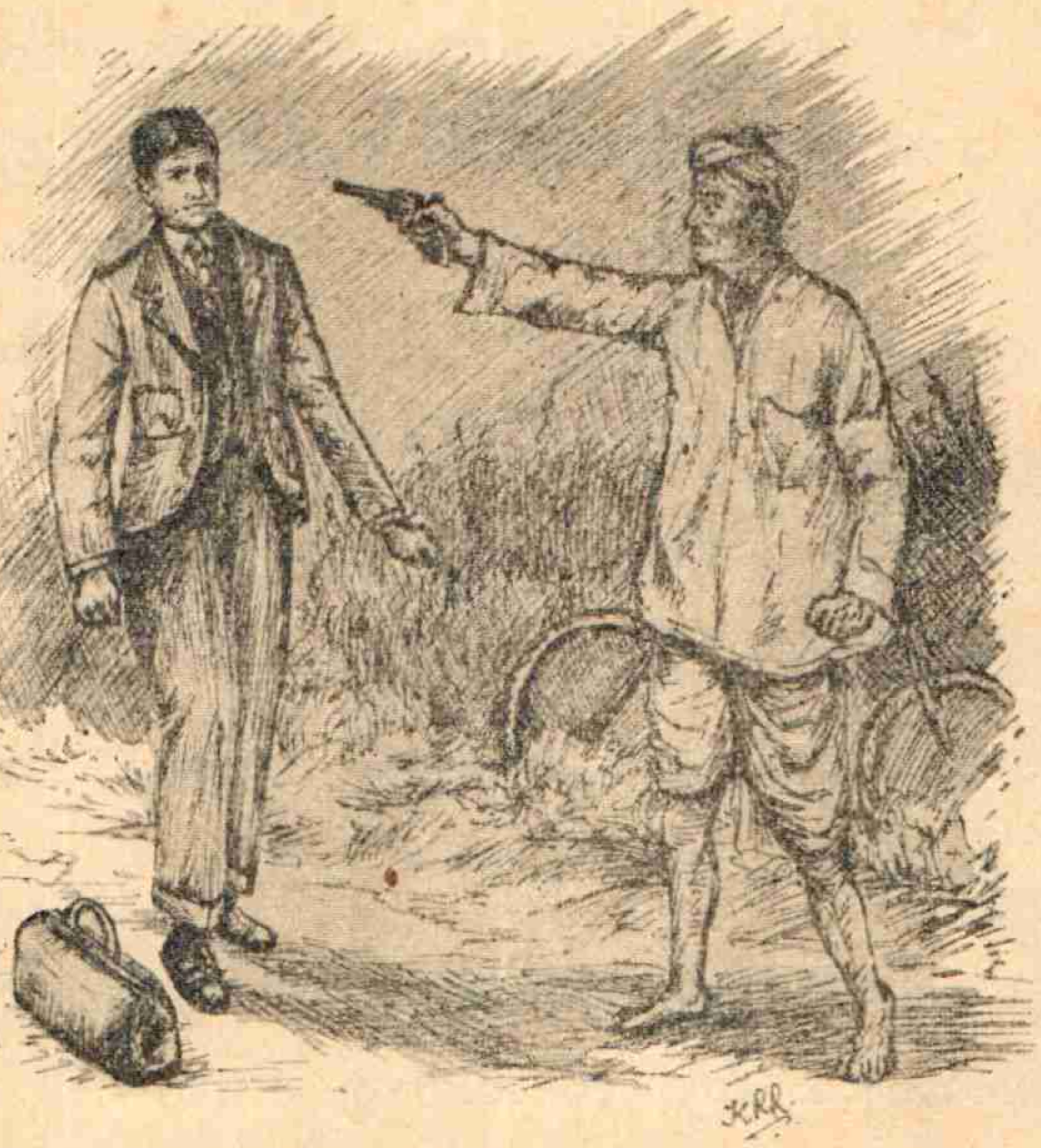

వచ్చితిరా, సరే. లేనియెడల, గుండు ప్రేల్చి మిమ్ముఁ జంపెదను. పిల్లవాని ప్రాణముల మీఁదికి వచ్చి యున్నది" అనెను.

అమాంతముగా వాని మీఁదికి దుముకుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్న ధనంజయరావు, "పిల్లవాఁడా?" అని యాశ్చర్యమున నాఁగెను.

"అవును. నాగన్న దొరగారి కొడుకు."

ధనంజయరావు కొంచెమాలోఁచించి, "ఆ కుటుంబముఁ గూర్చి నీకుఁ గొంత తెలిసిన ట్లున్నది. సరే, నీవెంట వచ్చెదను. ఆ పిస్తోలిటు తెమ్ము" అని చేయి చాఁచెను.

"ప్రాణము పోయినను బిస్తోలీయను"అని కృష్ణుఁడు.

"అట్లయిన, నేను రాను" అని ధనంజయరావు.

"రానియెడల, గుండు ప్రేల్చి చంపెదను" అని కృష్ణుఁడు.

"చంపి లాభ మేమి?" అని ధనంజయరావు.

ఆ ప్రశ్నకుఁ గృష్ణునికిఁ బ్రత్యుత్తరము తోఁచలేదు. కొంచెము సేపు యోచించి, "ఇదిగో పిస్తోలు. మఱి రండు" అని వాఁడు తన చేతిలోని యాయుధము నిచ్చివేసినాఁడు.

"ఓహో! నీవు నిజము చెప్పినట్లే యున్నది. లేక,యిది యేమైనను గ్రొత్తయెత్తా?" అని ధనంజయరావు పిస్తోలు జేబులోఁ బెట్టుకొని, "మఱి రమ్ము. కావలసిన మందులు నా సంచిలో నున్నవి. పరుగే యిఁక మనకు గతి. బైసికి లేమో నీవు పుణ్యము కట్టుకొన్నావు. రమ్ము మఱి" అనెను.

౨

గమ్యస్థానము తొలుతఁ జేరుకొన్నవాఁడు ధనంజయరావు. రొఁజుకొనుచుఁ గృష్ణుఁడు మూఁడు నిమిషము లాలస్యముగా వచ్చినాఁడు. రెండుసారులు పరుగు పెట్టిన వాఁడు గదా?

కిటికీకడ నున్న రమణమ్మ "ధనంజయరావుగారూ" అని పిలిచెను.

"నా యవసర మున్నదా?" అని వైద్యుఁడడిగెను.

"లోపలికి రండు" అని రమణమ్మ కిటికీ మూసినది.

ధనంజయరావు కృష్ణుని వైపు తిరిగి, "ఓయీ, నీమాటలు నేను నమ్మని యందుకు నన్ను క్షమింపుము. రమ్ము, లోపటికి వచ్చి కూర్చుండుము. అలసినట్లున్నావు. నీకు గాలి కావలసిన యెడల బయటికి వెళ్ళవచ్చును. తలుపుతీసియే యుంచెదను" అని సాభిప్రాయముగాఁ బలికెను.

కాళ్లీడ్చుకొనుచుఁ గృష్ణుఁడు లోపటికి వెళ్లి, పిల్లవాని గది వెలుపటఁ జతికిలఁ బడినాఁడు. గదిలోనికి వెళ్లిన వైద్యుఁడు గృహయజమానురాలితో మాటలాడుచున్న ధ్వని యస్పష్టముగా వాని చెవులకు వినఁబడుచుండెను. తల దిమ్ముచేతఁ దలపోఁతలు సరిగా సాగుచుండుట లేదు. ఒకటే ముక్క మాటిమాటికి వాని నోటినుండి వెలువడ సాగినది: "పిల్లవాఁ డెట్లున్నాఁడో? పిల్లవాఁ డెట్లున్నాఁడో? పిల్లవాఁడెట్లున్నాఁడో?" అని రోఁకళ్ల పాటగా గొణఁగుకొనుచు లేచి, తూలిపోవుచున్న శరీరముతో వాఁడు తలుపు దగ్గఱకు వెళ్లి, మునివ్రేళ్లమీఁద నిలిచి లోనికిఁ దొంగి చూచినాఁడు. పిల్లవాఁడు లేచి యుండెను. బాధ యున్నట్లు లేదు. రాధ యున్నట్లను లేదు. మంచము చేరువ రమణమ్మయు, ధనంజయరావును సంభాషించుచుండిరి. గది నడుమఁ గృష్ణుని సంచి పడియున్నది. సంచి కొంచెము తెఱచి యుండి, పనిముట్లు బయటి కగపడుచున్నవి. కృష్ణుని కొకయెత్తు తట్టినది: ఎవరును జూడని యప్పుడు చప్పుడు చేయకుండ లోనికి వెళ్లి, మెల్లగాఁ దన సంచిని సంగ్రహింప వలెనని బయటఁ బడి 'బ్రదికి బాగున్న యెడల, ముందుకుఁ దగిన వీలు చూచుకొని మఱొకచోట దొంగతనము చేయవచ్చును. ఇట్లు తలఁచి మెల్లగాఁ, జీమ చిటుకుమనని యట్లు మెల్లగా, గదిలోనికిఁ బ్రాఁకుకొని వెళ్లి, యందుబడిలోనికి రాఁగానే సంచిమీఁదికి వాఁడు చేయిచాఁచినాఁడు. పనిముట్లు కదలి చప్పుడైనది. పిల్లవాఁడు మెడ యెత్తి చూచెను. రమణమ్మయు ధనంజయరావును దిరిగి చూచుసరికిఁ, గృష్ణుఁడు లేచి గది నడుమ నిలువఁ బడినాఁడు.

"ఓహో! నీవా?" అని ధనంజయరావు గది నడుమకు వెళ్లి, "పిల్లవానిని జూచుటకుఁ గాఁబోలు వచ్చినావు. పిల్లవాఁడు కులాసాగానున్నాఁడు. మఱిభయము లేదు. రమణమ్మగారూ, వీనిని మీకుఁ దెలియునా?" అని యడిగెను.

తెలియు నని తడుముకొనకుండ రమణమ్మ మాఱు పలికినది.

"మీ నవుకరఁట! నిజమా?"

"నిజమే."

రమణమ్మ ముఖమునుండి కృష్ణుని ముఖము వైపున, కృష్ణుని ముఖమునుండి పనిముట్ల సంచి వైపున దృష్టులు త్రిప్పుచుఁ జిఱునవ్వుతో ధనంజయరావు "ఇవి వీని పనిముట్లు కాఁబోలు?" అనెను.

"కాఁబోలు" అన్నది రమణమ్మ.

"నమ్మకమైన నవుకరే కదా?"

"నమ్మకమైన నవుకరే."

ధనంజయరావు నవ్వుచు, "అది నిశ్చయము. గుండు ప్రేల్చి చంపెదనని బెదరించి, మీ పిల్లవానిని జూచుటకు నన్నుఁ దీసికొని వచ్చినాఁడు. మీ రిరువురును మాటాడుకొనవలసిన పని యున్నది కాఁబోలు. ఇంతలో దాసి యెట్లున్నదో చూచి వచ్చెదను" అని బయటికి వెళ్లెను.

౮

రమణమ్మ వడివడిఁ గృష్ణునికడకు నడిచి వెళ్లి, "ఓయీ, ఈనాఁడు మాపిల్లవాని ప్రాణములు కాపాడి నీవు నాకు మహోపకారి వైతివి. ఆజన్మమును నీమేలు మఱవను" అనెను.

కృష్ణునకుఁ గన్నుల నీళ్లు గిఱ్ఱునఁ దిరిగినవి. డగ్గుత్తుకపడి, మాటలు బయటికి రాలేదు.

వాని యవస్థ పోల్చి రమణమ్మ యాదరముతో, "మాకుఁ దోఁటమాలి కావలసి యున్నది. నెలకుఁ బండ్రెండు రూపాయిల జీతమీయఁగలము. తోఁటలో రెండు గదుల యిల్లున్నది. అందులో నీతల్లియు, నీవు నుండవచ్చును. నీ వెవరవో నాకు రాధ చెప్పినది. సహజమైన నీ కంఠస్వరము వినఁగానే యది నిన్నుఁ బోల్చుకొన్నది. దానిని నీవు పెండ్లాడుట కిష్టపడినయెడల, ముగ్గురును గలిసి యుండవచ్చును. ఏమి, తోఁటమాలిపని నీకిష్టమా?" అని యడిగెను.

కృష్ణునివలన మాఱుమాట లేదు.

"నీవు మా నవుకరువని ధనంజయరావు గారితోఁ జెప్పినాను. నా మాట యబద్ధము చేసెదవా?" అని రమణమ్మ కృష్ణుని చేయి పట్టుకొని హెచ్చరించెను.

గద్గదికపడుకొనుచు, "అమ్మా, నేను

మీ కటాక్షమునకుఁ దగనివాఁడను" అని కృష్ణుఁడు మొగము దించుకొనెను.

"తగిన వాఁడవో కావో చెప్పవలసినదానను నేను. ఈరాత్రి చర్యవలన నీ హృదయము మృదువైనది, న్యాయమైనదియని తేలినది" అని రమణమ్మ యాదరముతోఁ బలికెను.

ఈమాఱు మఱి యాఁపుకొనలేక కృష్ణుఁడు డాఁడుదానిలాగున నేడుపే మొదలుపెట్టినాఁడు. కన్నులు తుడుచుకొనుచు వాఁడు "అమ్మా, భగవంతుఁడు మిమ్మును మీ వారిని సదా కాపాడును గాక! నా ప్రాణములైనను మీ కొఱకై సమర్పించుటకు నేను సిద్ధము" అని మోఁకరించెను.

"ఇప్పటినుండియు నీవు మా నవుకరువు" అని రమణమ్మ వానిని లేవఁదీసెను.

౯

కొద్దినెలలలోనే రమణమ్మయు, నాగన్న దొరయుఁ బెండ్లిపెద్దలుగా రాధా మాధవ సంవాదప్రబంధమునఁ బంచమాశ్వాసము సర్వమును సంపూర్ణము.